

עיונים לשבת פרשת ואתחנן עפ"י הרמב"ם

מרכז מורשת הרמב"ם רח' התנאים 6 טבריה, משרדי המרכז רח' יוחנן בן זכאי 6 טבריה, טלפקס- 04-6790632

לשאלות, הערות והארות info@harambam.org.il

לעילוי נשמת אסתר בת רחמה

געגועים לארץ ישראל

הרב שאולי גרינפלד

רבינו נפתח מעיין עמוק ביותר של געגועים לארץ ישראל שכוחו המְרָוּה יפה לכל הדורות.

ומאז כל השואב ממעינו של משה רבינו, גם אם הוא נמצא במרחקים, מתגעגע הוא לארץ ישראל, ואין סוף לצמאון ואין גבול לכמיהה, כי גדול המעין ועמוק הוא".

משה רבינו לימד אותנו מידה חדשה: געגועים לארץ ישראל. דברים שבעל פה אלו, מתחברים לדברים שבכתב בפיסקה הראשונה בספר אורות, שם מסיים הרב במילים:

"האימוץ האמיתי של רעיון היהדות בגולה בא יבוא רק מצד עומק שקועו בארץ ישראל, ומתקות ארץ ישראל יקבל תמיד את כל תכונותיו העצמיות. צפית ישועה היא הכח המעמיד של היהדות הגלותית, והיהדות של ארץ ישראל היא הישועה עצמה".

הגלות, היא מצב של מחלה. התמודדות יומיומית עם תרבות זרה, עם החשש לאבדן הזהות והתבוללות. היכולת של אדם חולה להתמודד עם ייסוריו, קשורה היטב עם תקוותו לשוב ולהיות בריא. ולכן, מה שמחזיק את העם היהודי בגולה, זו רק התקווה לשוב בבוא היום לארץ ישראל, ולכונן בה מדינה עצמאית² – מידת הגעגועים לארץ ישראל.

משורר הגעגוע הגדול, היה ללא ספק רבי יהודה הלוי, שהפליא בחרוזיו לתת כלי-ביטוי להמית הנפש. וכך כתב³:

לבי במזרח, ואנכי בסוף מערב \ איך אטעמה את אשר אוכל, ואיך יערב?! איכה אשלם נדרי ואסרי, בעוד \ ציון בחבל אדום ואני בכבל ערב. יקל בעיני עזוב כל טוב

פרשתנו פותחת, בכך שמשה רבינו מספר כיצד כל כך ביקש להיכנס לארץ ישראל:

"ואתחנן אל ה', בעת ההוא לאמר. ה' אלקים, אתה החלות להראות את עבדך את גדלך ואת ידך החזקה, אשר מי אל בשמים ובארץ אשר יעשה כמעשיך וכגבורתיך. אעברה נא ואראה את הארץ הטובה אשר בעבר הירדן, ההר הטוב הזה והלבנון".

הרב משה צבי נריה זצ"ל, בספרו נר למאור, הותיר לנו פנינה נפלאה בשם רבו הגדול מרן הראי"ה קוק זצ"ל, על פסוקים אלו:

"בשיחת קודש בפרשת ואתחנן פתח ואמר מרן הרב קוק זצ"ל על שולחנו הטהור: מידות גדולות שהיו צריכות להקבע במסד האומה, נפתחו בגדולי גדולים, והם שהעמיקו בהם עד השיתין של הנפש והעלו אותם למרומים שברוח. מידות החסד והאהבה נפתחו על ידי אברהם אבינו, מידות הגבורה והיראה נפתחו על ידי יצחק אבינו. וכיוצא בזה והנה רצה הקב"ה לפתוח שערי מידה חדשה: להעמיק בלב האומה הישראלית מידת געגועים לארץ ישראל. שגם בהיותם על אדמת נכר תהינה עיניהם נשואות לציון ולבם יהיה מלא הַמְיָה לארץ אבותיהם. עמד ופתח מידה זו על ידי רעיא מהימנא השליח הראשון אשר נשתלח לגאול את ישראל.

'ואתחנן אל ה' בעת ההיא... אעברה נא ואראה את הארץ הטובה ההר הטוב הזה והלבנון'. שְטַח משה רבינו תחנונים ותפילות כמנין ואתחנן, הרחיב והעמיק רבות רבות בהפצרותיו ככל המבואר בספרי הקדמונים. בתחנוניו-תפילותיו המרובות של משה

2 עיין ביאורו של הרב זאב סולטנוביץ', אורות מאופל עמ' 15.

3 דיואן עמ' 155.

1 דברים ג, כ"ג – כ"ה.

ספרד, כמו \ יקר בעיני ראות עפרות דביר נחרב.

וכן בקינתו הידועה 'ציון הלוא תשאל':

"לבכות ענותך אני תנים, ועת אחלום שיבת שבותך אני כנור לשיריך. לבי לבית אל ולפניאל מאד יהמה ולמחנים וכל פגעי טהוריך⁴... מי יעשה לי כנפים וארחיק נדד, אניד לבתרי לבבי בין בתריך. אפול לאפי עלי ארצך, וארצה אבניך מאד, ואחונן את עפריך. אף כי בעמדי עלי קברות אבותי ואשתומם בחברון עלי מבחר קבריך. אעבור ביערך וכרמילך ואעמד בגלעדך, ואשתוממה אל הר עבריך".

את מדת הגעגוע של הרמב"ם לארץ ישראל, אנו יכולים לחוש ממכתבו, בו הוא מתאר את מעברו בארץ ישראל, בטרם ירד למצרים⁵:

"וביום שלישי בשבת, ארבעה ימים לירח מרחשון שנת ששה ועשרים ליצירה, יצאנו מעכו לעלות לירושלם תחת סכנה, ונכנסתי לבית הגדול והקדוש והתפללתי בו ביום חמישי ששה ימים לירח מרחשון. ובאחד בשבת תשעה בחודש יצאתי מירושלם לחברון לנשק קברי אבותי במערה, ואותו יום עמדתי במערה והתפללתי שבח לא-ל על הכל. ושני הימים האלו שהם ששי ותשיעי במרחשון נדרתי שיהיו לי כמו יום טוב ותפילה ושמחה בה' ואכילה ושתיה, א-להים יעזרני על הכל ויקים לי נדרי לה' אשלם אמן. וכשם שזכיתי להתפלל בה בחורבנה כך אראה אני וכל ישראל בנחמתה מהרה אמן".

המפגש של הרמב"ם עם ירושלים וחברון כל כך כבש את לבו הרחב של הרמב"ם, עד שהוא הרגיש חובה לזכור אותו בכל שנה, מה שישמר בקרבו את מידת הגעגוע לארץ ישראל.

המשנה בסוף מסכת תענית⁶ אומרת:

"אמר רבן שמעון בן גמליאל לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים".

יום הכיפורים אנחנו יודעים שזה היום שה' סלח על חטא העגל. אך מה מיוחד בחמישה עשר באב? אומרת הגמרא⁷:

"רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: יום שכלו בו מתי מדבר".

והביא שם רש"י:

"כל ארבעים שנה שהיו במדבר בכל ערב תשעה באב היה הכרוז יוצא ואומר: צאו לחפור, והיה כל אחד ואחד יוצא וחופר לו קבר, וישן בו, שמא ימות קודם שיחפור, ולמחר הכרוז יוצא וקורא: יבדלו חיים מן המתים, וכל שהיה בו נפש חיים - היה עומד ויוצא, וכל שנה היו עושין כן, ובשנת ארבעים שנה עשו, ולמחר עמדו כולן חיים, וכיון שראו כך תמהו ואמרו: שמא טעינו בחשבון החדש חזרו ושכבו בקבריהן בלילות עד ליל חמשה עשר, וכיון שראו שנתמלאה הלבנה בחמשה עשר, ולא מת אחד מהם - ידעו שחשבון חדש מכוון, וכבר ארבעים שנה של גזרה נשלמו, קבעו אותו הדור לאותו היום יום טוב".

ט"ו באב זהו היום שבו הבינו שהסתיימה הגזירה על מותם של בני הדור של חטא המרגלים. וכתב השפת אמת⁸:

"ומה שהיה יום טוב בט"ו באב כמו ביום הכיפורים, נראה דשני אלו היו עוונות הגדולים שבישראל: חטא העגל שהיה מרידה בלוחות והתורה, **וחטא מרגלים שהיה מרידה בארץ ישראל**. ושני החטאים נוקבין והולכין על כל ימי שפלותינו בגלות. וביום הכיפורים נמחל עיקר חטא העגל, **ובט"ו באב נמחל חטא המרגלים שכלו מתי מדבר**".

החטא של תשעה באב, חטא המרגלים, היה מרידה בארץ ישראל, וכמו שמבואר בספר תהילים⁹:

"ויאמסו בארץ חמדה".

והתיקון יהיה כאשר נחזק את הקשר והגעגוע לארץ ישראל. וכך מסתיים ספר הכוזרי¹⁰:

שירושלים לא תיבנה אלא אם ישתקו ישראל אליה בתכלית ההשתוקקות, עד ש'חוננו את אבניה ואת עפרותיה".

8 ליקוטים ב. ט"ו באב.

9 ק"ו, כ"ד.

10 ה, כ"ז.

4 הכוונה שבית אל פניאל ומחניים הם שלושת

המקומות בהם פגשו [פגעו] מלאכים ביעקב אבינו.

5 אגרות הרמב"ם מהדורת הרב יצחק שילת עמ' רכ"ה.

6 ד, ח.

7 שם ל:.